

DEN GODA GRUPPBOSTADEN

Kent Ericsson

SKINFAXE

Uppsala

FÖRORD

En viktig utveckling inom svensk omsorgsverksamhet är att man funnit en bostad för personer med begåvningshandikapp! Gruppboenden har på ett grundläggande sätt förändrat dessa personers tillvaro. De behöver inte längre växa upp och leva på institution!

Ändå finns förvånansvärt litet skrivet om gruppboendet. Det finns således behov av att formulera sig om innebörden av denna omsorgsform.

Ett tillfälle uppstod i samband med diskussioner i en föreståndargrupp i Malmö. Vi har träffats ett antal gånger för att diskutera angelägna frågor kring gruppboendet.

Projektet har utmynnat i denna produkt. Presentationen har inte för avsikt att vara ett referat av vad som har sagts, utan återger i löpande text några av tankarna från våra diskussioner.

Det är vår förhoppning att redovisningen skall kunna läsas av fler och bli ett material som kan ge information och skapa förståelse för denna omsorgsform. Skulle den också leda till debatt och bidra till utveckling av gruppboendet vore det glädjande.

Jag skulle vilja tacka för att få ha varit med i detta arbete! Jag har mött en grupp erfarna och kunniga föreståndare och haft förmånen att få delta i en stimulerande och utvecklande diskussion. Ni skall alla ha tack för detta! Camilla, tack för att dessa dagar kom till stånd!

Uppsala i januari 1991

Kent Ericsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Den utveckling som varit
Vad är en gruppbostad?
Livet i en gruppbostad
Gruppboستaden och personernas anhöriga
Ett hem och en arbetsplats
Kommande utveckling

DEN GODA GRUPPBOSTADEN

Kent Ericsson

DEN UTVECKLING SOM VARIT

En anstalts tradition

Det var under mitten av 1800-talet som ett mer organiserat stöd till personer med begåvningshandikapp skapades. Det ägde rum samtidigt som ett jordbrukssamhälle omvandlades till ett industrisamhälle.

Efter denna förändring fanns inte längre det informella stöd som den egna familjen kunde erbjuda. Istället fick samhället ta på sig uppgiften att förmedla den vård som personer med handikapp hade behov av. Det skedde genom institutioner av skilda slag.

För dem med ett lindrigt handikapp, de som bedömdes vara "bildbara", erbjöds skolanstalter till de yngre och arbetshem till dem som slutat skolan. För dem med ett mer svårt handikapp, de "obildbara", fanns asylen för såväl barn som vuxna.

Men det är lätt att glömma bort att det under dessa år också fanns personer med begåvningshandikapp som bott i sina anhörigas eller i andras hem. Många fick ju inte plats på institutionerna, så deras bostad måste arrangeras på detta sätt. Andra familjer föredrog att låta sitt barn bo kvar hemma, inför alternativet att låta lämna bort sonen/dottern till en institution.

Till en början fanns det dock inte någon organiserad familjevård, dvs en form som innebar att personen fick lämna vårdhemmet för att få vård under kontrollerade former i en familj. Det var först efter sekelskiftet som denna vårdform skapades. Den blev dock inte tillgänglig för någon större grupp.

Vid sekelskiftet hade ett anstaltsänkande redan etablerats. I Sverige blev dock institutionerna inte stora. Denna institutionsvård utvecklades och levde kvar fram till mitten av 1950-talet.

En fortsatt utveckling av vårdhem

Efter 1940-talet fanns ett stort behov av vård för dem med ett svårare handikapp. Bakom detta fanns de otillfredsställda behov som växt fram under 20- och 30-talen samt under krigsåren.

Genom 1954 års lag tog samhället på sig uppgiften att arrangera undervisning och vård för alla med begåvningshandikapp. Därmed ökade ytterligare antalet personer i behov av omsorg.

Ett sätt att tillgodose dessa behov blev att bygga nya vårdhem. Dels behövde de äldre moderniseras. Dessutom ledde de långa köerna till krav på att bygga stora enheter - man behövde ju snabbt korta de långa köerna. En serie av vårdhem byggdes i hela landet så att det skulle finnas ett i varje landsting. Det första av dessa "moderna" vårdhem som byggdes vid mitten av 1950-talet, hade plats för 525 personer. De sista byggdes vid mitten av 1970-

talet och var avsevärt mindre. Byggandet av denna serie av vårdhem kom att dominera omsorgsverksamhetens utveckling under 50- och 60-talen.

Bostäder utanför institutionen

För första gången angav man med 1954 års lag att det skulle finnas externatundervisning för de "bildbara" barnen. De skulle, som barn utan handikapp, få möjlighet att växa upp i den egna familjens hem och gå i skola på hemorten. För första gången förde man in tanken om att också personer med begåvningshandikapp skulle få leva ett mer " normalt " liv.

Med en utvecklad integrering i särskolan fann man också att internatsärskolans elevhem skulle kunna flyttas till bostäder, i de bostadsområden som fanns på en ort.

Ett annat sätt att tillgodose de omfattande behoven av vård genom 1954 års lag, var att låta dem med ett mer lindrigt handikapp få bo i inackorderingshem. Därmed tog man de första stegen mot de integrerade omsorger som erbjuds idag.

Den första typen av inackorderingshem innebar att man fick bo i en annan familjs hem, där mannen och kvinnan skulle svara för det stöd som personen behövde. Personen med handikapp "utackorderades" i en sådan familj, som därför kom att kallas "inackorderingshem". Det blev dock enbart ett fåtal som ordnades vid den här tiden.

Nästa steg i utvecklingen innebar att stödet i inackorderingshemmet förmedlades av personal istället för av en familj. Sådana inackorderingshem började byggas först vid mitten av 60-talet, bl.a. av FUB, den dåvarande föräldraföreningen.

En bostad med personalstöd utanför vårdhem kom därför i 1967 års lag att kallas elevhem för barn och ungdomar, och inackorderingshem för vuxna.

Så som elevhem och inackorderingshem utvecklades under 70-talet kom de främst att bestå av en serie lägenheter, vilka hörde samman genom en gemensam personalgrupp.

Medan utbyggnaden av vårdhem upphörde under 70-talet, skedde istället en stor expansion av dessa former av bostäder utanför vårdhem.

Genom att personer med ett svårare handikapp också började flytta, krävdes en typ av bostad med en mer direkt kontakt mellan personerna och personalen. Det uppstod ett behov av fler typer av bostäder utanför vårdhem.

En sådan bostad behövde inte längre bestå enbart av en uppsättning lägenheter i flerfamiljshus. Den kunde också vara en mera kollektiv typ av bostad, där en grupp personer bodde "under samma tak", med nära kontakt till sin personal. Det innebar också att gruppboenden allt mer kom att lokaliseras till större lägenheter och till villor.

Ett nytt synsätt

Under 70-talet växte sig denna syn på boende för personer med begåvningshandikapp allt starkare. Man fann att de kunde bo bland personer utan handikapp, om de erhöll det stöd de hade behov av. Man fann också att en bostad kunde lokaliseras till villor och radhus.

Under dessa år växte ett nytt synsätt fram på dessa personers boende. Med en utgångspunkt i att också dessa personer är medborgare, blev det självklart att

de skulle ha tillgång till bostad, dock med det stöd och den service de hade behov av.

Med detta synsätt lämnade man det som innebar att personerna främst var i behov av vård, vilken lämpligen borde erbjudas på vårdhem.

Den standard som karakteriserade en bostad utanför vårdhem blev också utgångspunkt för att se på kvaliteten på det liv som erbjöds på institutionen. "Eget rum" blev t.ex. något som förväntades också på vårdhem. Detta ledde till att antalet platser på vårdhem minskade, medan andra vårdhem började avvecklas.

När vårdhemsavveckling blivit en realitet medförde det att omsorger i bostad måste kunna förmedlas till alla med begåvningshandikapp, oavsett dess art och grad.

Välfärd för personer med begåvningshandikapp

Den utveckling som påbörjats, bekräftades genom 1985 års omsorgslag. I tidigare lagar hade vuxna med ett svårt handikapp inte haft rätt att ställa krav på en bostad utanför vårdhem. Det blev däremot fallet efter 1985 års lag.

För första gången tog samhället därmed ställning för att samtliga personer med begåvningshandikapp skulle ha rätt till ett liv utanför institution.

Denna utveckling hade då vuxit fram sedan 1940-talet, inom ramen för det välfärdssamhälle som etablerats under dessa år. Gruppboenden hör således hemma i en helt annan tradition än vårdhemmet, med sina rötter i 1800-talets samhällsutveckling.

Denna bakgrund ger också uppgiften för omsorgsverksamheten och gruppboenden. Omsorgsarbetets syfte blir därmed att se till att personen med begåvningshandikapp får uppleva den välfärd, som är möjlig för personer utan handikapp.

I detta har gruppboenden uppgiften att låta tanken om en bostad och ett liv under goda förhållanden i ett hem, bli en verklighet också för personer med begåvningshandikapp.

VAD ÄR EN GRUPPBOSTAD?

Den lagmässiga grunden.

Det är genom sociala lagar som medborgare får rätt till det samhällsstöd som skall kunna ge dem välfärd. När det gäller bostäder har kommunen ansvar för att kommuninnevanare får tillgång till bostad. Personer med ett handikapp, eller som på annat sätt behöver stöd och service i sin bostad, får rätt till det genom socialtjänstlagen.

Personer med begävningshandikapp har också omsorgslagen som ger dem rätt till bostad. Den skall fungera som ett komplement till socialtjänstlagen och anger vilka särskilda omsorger som kan erbjudas.

Det är i denna omsorgslag som man anger att gruppboende är en omsorgsform. Det är dels en förändrad benämning på den integrerade bostad som fanns tidigare, under benämning inackorderingshem. Dels innebär gruppboenden en vidgning så att det också blir möjligt för personer med ett mer svårt handikapp att kunna bo i en så normal bostad som möjligt.

Efter att gruppboende tillkommit och fått sin mera konkreta utformning har den uppfattats som attraktiv också för andra grupper som behöver stöd och service i sin bostad. Det gäller t.ex. grupper med andra handikapp, äldre samt psykiskt sjuka. Gruppboende är idag därför ett accepterat fenomen.

När det gäller bostäder för personer med begävningshandikapp så finns det naturligtvis fortfarande möjlighet att bo hos sina anhöriga eller i egen bostad. De har naturligtvis som alla andra rätten att skaffa bostad som andra, exempelvis genom olika former av bostadssparande eller i bostadsskö. Vill man då ha stöd och service i sin bostad får man begära det från hemtjänsten.

Vem bor i gruppboende?

I den gruppboende som drivs inom ramen för omsorgsverksamheten är det först och främst personer med begävningshandikapp som har rätt att begära denna omsorg. Det gäller då de som erhållit sitt begävningshandikapp antingen som en utvecklingsstörning eller vid vuxen ålder, genom skada eller sjukdom. Personer med autism har också rätt att begära denna omsorgsform.

Gruppboende finns idag för vuxna personer i alla åldrar. De som bor där har en stor variation av handikapp. En person kan också ha ett eller flera tilläggshandikapp. Variationen kan också vara stor när det gäller handikappets komplexitet. Medan vissa enbart har ett lätt handikapp är andras mycket mer omfattande.

Oavsett vilket handikapp personerna har påverkar också deras tidigare erfarenheter deras behov i gruppboenden. Har de vuxit upp i familj eller på institution, har personen gjort erfarenheter som skiljer sig från varandra. De som vuxit upp på institution kan ha ett beteende med "institutionsprägel".

Eftersom gruppboenden skall vara ett hem för en person med handikapp, kommer behov och önskemål i gruppen att sätta sin prägel på hur den utformas.

Hur skall man beskriva en gruppboende?

Det är inte självklart hur man skall beskriva en gruppboende. Man skulle kunna säga att den består av en boende, eller flera, som gör det möjligt för en grupp av personer med handikapp, att få stöd genom en grupp av personal.

Den boende/de boendena som utgör gruppboenden kan finnas i en lägenhet, i radhus, grupphus eller i en villa. Och i en röd stuga i en skogsbacke! De finns således många slag av hus som kan användas för att skapa en gruppboende. Man skulle kunna säga att alla de boendena som finns i en kommun kan användas som gruppboende för personer med handikapp.

Utformningen av varje boende behöver ta hänsyn till vad handikappet kräver. Är det en ordinarie boende får man göra en anpassning efter att huset byggts. Är det en särskilt byggd boende kan anpassningen göras från början. Det förutsätter dock att man i ett tidigt skede vet vilka som skall bo där.

Det finns en typ av gruppboende som byggts efter särskilda normer för statliga lån som tillkommit efter 1985 års omsorgslag. Den består av mindre "lägenheter", fyra eller fem, var och en omkring 40 kvadratmeter i storlek.

En sådan innehåller sovrum, vardagsrum, pentry, badrum och toalett samt förvaringsutrymme. Dessa "lägenheter" har ett gemensamt vardagsrum och kök samt förråd. Där finns också personalutrymmen.

Gruppboendens innehåll

Vad innehåller då en gruppboende? Där finns först och främst en privat del - den plats där personen verkligen kan vara för sig själv, och göra det han/hon önskar ägna sig åt i avskildhet. Det egna rummet blir därför en självklarhet.

Men det har också visat sig att det är viktigt att toalett och dusch finns i den privata delen. Det blir särskilt tydligt då en person med ett svårare handikapp bor i gruppboende. Denne kräver ju en anpassning även av sitt hygienutrymme.

I gruppboenden finns också en gemensam del. Till den hör köket samt vardagsrummet där man är tillsammans, där man ägnar sig åt samvaro och gemenskap.

Men det finns också en tredje funktion i gruppboenden, de utåtriktade kontakterna. Personen har också ett liv på den ort där denne bor. Dit hör inte enbart de dagliga verksamheter som sker utanför boenden utan också den rekreation och avkoppling, fritid och kultur som personen deltar i.

Till detta hör också den service som personen behöver utnyttja för att klara sin tillvaro. Till boendens utåtriktade del hör också de sociala kontakter som äger rum med andra. På så sätt blir också boenden en plattform för personens kontakter med livet på orten.

Personal i gruppboenden

För att personen skall få uppleva dessa tre sidor av gruppboenden finns en personalgrupp som skall finnas till hands för att ge stöd och service när denne inte själv klarar av vad man vill åstadkomma. Samtidigt måste detta personaltöd ges under former som tillåter personens egna initiativ och som leder till att personen får leva och utvecklas på sina egna villkor.

Hur stor denna personalgrupp skall vara, och vilka som skall ingå i den, kan man inte avgöra generellt. Det finns bara ett svar och det innebär att den

enskilde personens behov av personalstöd får bli avgörande för vilka man anställer.

Vissa personer kan ha ett begränsat handikapp och behöver då enbart ett begränsat personalstöd. Andra har istället ett omfattande handikapp och behöver då ett omfattande personalstöd. Till slut måste det bli en sammanvägning av vad gruppen har för gemensamt behov av personalstöd.

För att kunna utforma ett personalstöd måste man också ta hänsyn till vilken kompetens som finns i personalgruppen. Personerna har kanske omfattande medicinska behov som man finner det lämpligt att bemöta genom att låta en sjuksköterska ingå i personalgruppen. Andra har kanske sådana behov att det blir lämpligt att anställa annan personal med särskilda kunskaper.

LIVET I EN GRUPPBOSTAD

Gruppboendens funktioner?

"Rätt till bostad" är ett viktigt mål i samhället, oavsett om det gäller medborgare med eller utan handikapp. Genom gruppboenden har personen med handikapp fått tillgång till en bostad. Därigenom har man också tillgodosett detta grundläggande och rättmätiga behov.

Det är dock inte tillräckligt att få tillgång till en bostad, som ju främst är en fysisk byggnad. Än mer avgörande blir hur den kommer att användas? Vilken funktion kommer den att få för personen?

En mycket omedelbar konsekvens är att personen får en adress. Det är också där som han blir skriven - det är där som personen kommer att höra hemma. Det gör bostaden till den fasta punkten i tillvaron!

Det bidrar också till att ge personen en identitet. Genom bostaden kommer han att tillhöra ett grannskap eller ett bostadsområde, och personen kommer att höra hemma på en ort.

Ett hem med ett privatliv

Personer tillbringar sitt liv inte enbart i bostaden utan också i verksamheter som pågår under dagtid på andra platser på orten. Under kvällar och helger deltar man i det liv som levs på orten. Genom att båda dessa delar av tillvaron finns utanför bostaden är de också mer offentliga. Detta ger en av de viktigaste funktionerna åt bostaden - det är här man skall kunna stänga dörren om sig för att få ha ett privatliv, utan krav på att vara offentlig.

Det är också den plats i ens tillvaro där man har möjlighet att själv få sätta sin prägel på sin miljö. Det är här man skaffar sig de ägodelar man anser sig behöva och den inredning som man tycker om. Det är här man samlar på sig sina minnen som man har kvar från t.ex. resor eller kontakter med släkt och vänner.

Det är detta privatliv och denna möjlighet att få sätta en personlig prägel på sin miljö som gör bostaden till det hem den skall vara.

De krav som ställs i bostaden gäller främst dess skötsel - hemarbetet. De som bor där behöver äta och bostaden behöver städas. Kläderna behöver tvättas, strykas och lagas. Nya kläder behöver köpas. Det innebär att en rad olika slag av inköp behöver göras.

Men bostaden är också en plats för avkoppling och fritid. Det måste finnas tillfälle för avkoppling efter en dag i arbete eller inom skola eller daglig verksamhet. Det är en plats där man umgås med sina vänner och bekanta.

Det är också en plats för fritidsaktivitet, för underhållning eller förströelse. Det är där man lyssnar på sina skivor eller på radio och det är där man tittar på TV. Men det är lika mycket en plats där man skall kunna ägna sig åt ett fritidsintresse eller en hobby.

Avskilt från andra ägnar man sig åt sitt privatliv. Det är där man sköter sin personliga hygien och sin egen omvårdnad. Och det är där man sover. Det är också i bostadens privata del, bakom en stängd dörr, som man ägnar sig åt sina mest personliga aktiviteter.

Det är i hemmet det bör finnas en person som skall kunna lyssna till och delta i samtal om erfarenheter och upplevelser, problem eller glädjeämnen, som gjorts under dagen och som man vill dela med sig av till någon annan. Man vill ge uttryck för sina mest privata tankar och innersta känslor. Hemmet blir därför också en fast och känslomässig punkt för personen. Hemmet blir den "trygga basen" i personens tillvaro.

Men det är också här som personen finner styrka för att utanför bostaden konfronteras med nya krav och utmaningar.

Gruppboenden - en plattform för samhällsdeltagande

Men samtidigt blir bostaden en utgångspunkt för personens kontakt med omvärlden. Här finns en rad samarbetsrelationer som behöver skapas och underhållas för att personerna skall få tillgång till ett gott liv. Den blir plattformen för ett deltagande i livet på orten.

Det mest naturliga samarbetet med någon utanför bostaden är den dagliga verksamhet som personerna är engagerade i. I den omsorgsorganisation som skall syfta till ett ökat samhällsdeltagande för personen med begåvningshandikapp, är det ju två omsorgsformer som svarar för personens grundläggande stöd och service. Det är bostaden och de dagliga verksamheterna.

Vilka de dagliga verksamheterna är beror på personens ålder. För det yngre barnet är det förskolan som har denna funktion, medan det naturligtvis är skolan som svarar för dagliga verksamheter under skolåren.

I vuxen ålder har personen arbete inom den reguljära eller den skyddade arbetsmarknaden. Men om personen är i behov av omsorger under dagtid finns det dagcenterverksamheten för personer med begåvningshandikapp.

Medan det är i bostaden som personen har sitt hem är det i de dagliga verksamheterna som personen ställs inför krav på prestation. Här finns platser för personlig utveckling och habilitering.

Samtidigt utgör dessa en plattform för en vidgad kontakt med det samhälle som personerna tillhör för att få göra erfarenheter och få kunskap om orten.

I ett omsorgsarbete svarar ju hemmet, tillsammans med förskola, skola eller daglig verksamhet, för personens omsorger. Men bostad och dagliga verksamheter har olika uppgifter gentemot den enskilde personen.

Eftersom den grundläggande tanken är att dessa skilda omsorger skall komplettera varandra, behöver man ha kunskap om varandras bidrag till personen. Ett konstruktivt samarbete mellan bostaden och de dagliga verksamheter som personerna tillhör, måste vara självklar.

Men allt personen har behov av finns naturligtvis inte i en bostad! Man behöver utnyttja den service som finns på orten för att få mat, för att köpa kläder och för att sköta sig såväl fysiskt som andligt. Kommersiell service är naturligtvis viktig!

Men den personliga omvårdnaden kräver också kontakter i omvärlden. Någon måste sköta personens hår och man behöver t.ex. utnyttja apotek. Man kan också behöva den service som finns i form av socialtjänst och hälsovård. I en gruppboende bor personer med begåvningshandikapp. Det kan därför hända att man i denna grupp behöver stöd utifrån antingen för personerna eller för personalgruppen. Det kan kanske också behövas konsulter för att gruppboenden skall kunna utvecklas och fungera som en kollektiv boende.

Boenden behöver också skapa relationer till fritidsaktiviteter. För att personer som bor där skall ha kunskap om det utbud av aktiviteter som finns, behöver man också känna till möjligheter till rekreation och avkoppling, till underhållning och evenemang och till kultur.

Från boendets sida kan det också finnas behov av att samarbeta med företrädare för dessa, eftersom personernas handikapp kan ställa krav på särskild anpassning för att de skall få tillgång till en aktivitet eller ett evenemang.

I boendets omvärld finns också de som på något sätt har sociala relationer till personerna i gruppboenden. Vilka de är varierar för var och en. Men generellt kan man säga att det är möjligt att varje person har sina anhöriga och sin släkt, och att var och en har vänner, kamrater och bekanta. För en person med handikapp är det också sannolikt att det finns en kontaktperson, en god man eller ibland också en förvaltare.

För gruppboenden innebär detta att man behöver ha kontakt med ett vitt förgrenat socialt nätverk kring var och en.

Ett kollektiv

I gruppboenden bor det flera personer. Och var och en behöver ett hem. Med en grupp av personer, var och en med handikapp och särskilda behov, följer också krav på anpassning inom gruppen. Var och en kan inte få alla sina behov helt tillgodosedda. Därför krävs kompromisser. Man skulle kunna säga att en logisk del av själva idén om en gruppboende innehåller tanken om att alla behov inte kan tillgodoses fullt ut, utan att personerna måste jämkas samman sina behov.

Detta påverkas också av personalstödet omfattning. Finns det tillräckligt med personal som kan tillmötesgå behov i gruppen? Eller är det så, att en begränsad personalgrupp understryker behovet av att kompromissa när det gäller tillfredsställelse av behov i gruppen?

En viktig uppgift i en gruppboende består därför av att utveckla en kollektiv samvaro och ett arbetssätt som gör detta möjligt.

Inflytande

Frågan om inflytande är inte någon ideologiskt högtflygande idé utan en realitet med grund i Omsorgslagen. Den ger personen med handikapp möjlighet att påverka vilka omsorger som denne får del av. Omsorgsarbetet skall nämligen ha sin utgångspunkt i personens begäran om omsorger, en begäran som naturligtvis också kan uttryckas av en talesman. Personen har därmed rätt att delta i beslut kring de egna omsorgerna. Hindras personen i detta har han rätt att överklaga i länsrätt.

För personalen leder detta till uppgifter som innebär att bidra till att personens inflytande blir en realitet. Det kan ske genom personalstöd vid val och genom att bli personens uttolkare av behov och som företrädare i skilda sammanhang.

Detta ställer krav på en väsentlig lyhörddhet från personalens sida och förmåga till att tolka personens behov och önskemål. Samtidigt innebär det att personalens uppfattning ibland kan ifrågasättas. Personen kan ha en avvikande uppfattning och vågar kanske också föra fram den och stå fast vid den.

"Mitt hem är min borg"

Uttrycket brukar användas för att understryka bostadens roll som en plats för integritet och privatliv. Samtidigt uttrycker den rätten för bostadsinnehavaren att sätta sin personliga prägel på den. Det har naturligtvis formulerats för att uttrycka betydelsen av en egen bostad. Uttrycket är lika användbart på den bostad som personen med begåvningshandikapp får i gruppboenden.

GRUPPBOSTADEN OCH PERSONERNAS ANHÖRIGA

Personen tillhör en familj

Det må tyckas vara ett onödigt konstaterande, men erfarenheten visar att det behöver göras: personen med begåvningshandikapp är född in i en familj och personen tillhör på sätt också en släkt. På detta sätt har personen också en hemort - han hör hemma där släkten hör hemma!

Vem är då dessa anhöriga? Det är många som har denna relation till personen. Det är naturligtvis de biologiska föräldrarna, men det finns också styvföräldrar och fosterföräldrar. Vanligtvis finns också syskon, både till personen själv och till dennes föräldrar. I anhörigkretsen finns också far- och morföräldrar.

För gruppboenden innebär detta att det är många som är släkt med personen, och som därför står i en relation som man inte kan bortse från. De kan ställa krav på personen och på gruppboenden. Samtidigt kan man från gruppboendets sida ställa krav på dem och se dem som resurser i den verksamhet man bedriver.

Dessa anhöriga är alltid desamma. Personen väljer inte sina anhöriga utan man har dem med sig från födseln, vare sig man vill det eller ej. På samma sätt har de också en anhörigrelation som de ej kan fränsäga sig. Anhöriga utgör därför en fast punkt i personens tillvaro och blir därför en förutsättning för det liv personen kommer att leva.

På den punkten skiljer sig anhöriga från personal. Personalgruppen kring personen är föränderlig. De har inte skrivit på något kontrakt som skall gälla personens hela livstid. De har istället möjlighet att välja hur länge man vill stå i denna relation till personen.

Även om anhöriga har en relation till personen som man inte kan avsäga sig, är det inte självklart att man håller en kontakt med honom. Den kan vara avbruten av praktiska eller psykologiska skäl, eller man kanske inte ens har etablerat någon kontakt med sin släkting från första början.

Anhöriga borde hälsa på!

Personen i gruppboenden behöver sina anhöriga! En livlig kontakt skulle innebära att han har någon som han kan ringa upp, för att få sig en pratstund med någon utanför bostaden. Flera aktiva anhöriga skulle också betyda att personen har några att hålla kontakt med kring högtidsdagar eller att resa till under veckoslut eller vid helger. En aktiv anhörigkontakt innebär också att det finns en insyn i den omsorg som personen erhåller.

Också för anhöriga är det viktigt att ha kontakt med sin familjemedlem och sin släkting för att ha kunskap om hur personen bor och hur han har det i sitt hem. Att ha kontakt med personen i denna miljö innebär att få del av hur han skapat sig sitt hem och hur han lever här i den mest personliga delen av sin tillvaro.

Det är ju här som det finns personer som känner personen med handikapp och som har möjlighet att prata om honom/henne på ett sätt som ger anhöriga en fördjupad kunskap om personen. Men dessa pratstunder har också en funktion

genom att de ger anhöriga möjlighet att tala om familjens handikappade medlem för att de själva skall få ett mindre dramatiskt förhållande till denne. Så även om personen regelbundet reser till anhöriga är det ändå viktigt att anhöriga också besöker honom. Anhöriga skulle kunna komma på besök för sin egen skull!

De anhöriga som är vårdnadshavare har ju också en rent formell roll genom att man har ett ansvar för vårdnaden om sin son/dotter. Också som vuxna kan man ha kvar en formell roll om man skulle vara utsedd som god man eller förvaltare. Är man god man så har man den viktiga uppgiften att svara för att begära omsorger för personen. Det gäller inte enbart det kvantitativa utan också det kvalitativa innehållet i omsorgerna.

Rent praktiskt finns det mycket i personens tillvaro som anhöriga skulle kunna bidra med. Personens hem skulle kanske kunna möbleras med släktens möbler och inventarier som ärvt, istället för att köpa allt helt nytt i ett möbelvaruhus.

Varför kommer dom inte?

Det är inte alltid en realitet att anhöriga håller kontakt med familjemedlemmen med handikapp. Det kan ha sin helt naturliga förklaring. Har familjen tid att hålla kontakt?

Familjen kan ha valt att leva ett mycket aktivt liv och i denna situation kan man ha valt att inte hålla kontakt. Det kanske är så i en storstad att ett omfattande och lockande utbud av aktiviteter får ge företräde framför familjen. Det kan vara fallet för både personen som för dennes anhöriga.

Men det kan också vara så att personen i gruppboenden lever ett aktivt liv, utan att vara beroende av sin familj. Denne har utvecklat ett eget liv, som kanske till stor del levs utanför gruppboenden. Är personen då sällan hemma, blir det inte lätt för anhöriga att "titta in"!

Att det inte finns någon omfattande kontakt kan betyda att man från båda håll valt att inrätta sina liv på detta sätt.

Reaktioner på handikapp

Handikapp är ett normalt fenomen i ett samhälle. Men för den enskilda familjen som får barnet med handikapp är det en onaturlig situation som uppstått. De flesta som föds är ju personer utan handikapp.

I denna situation kan familjen reagera på olika sätt. För äldre generationer, när det saknades en god och utbyggd omsorg, blev det vanligtvis en fråga om huruvida man skulle behålla sitt barn hemma eller om man skulle lämna bort det för vård. Även om man lämnade ifrån sig sitt barn, och inte hade det omkring sig eller hade en nära kontakt med det, glömde man aldrig det faktum att man fortfarande var förälder.

På en gruppboend finns det också skillnader mellan anhöriga till de som kommer hemifrån och de som kommer från vårdhem. Har man som anhörig vuxit upp med personen boende hemma, har man lärt känna varandra.

Den anhörige som sett sin son/dotter växa upp på institution kan ha haft få kontakter och de som varit har kanske ibland varit negativa, då de fått se trista uppväxtvillkor och oroväckande erfarenheter. Detta präglar naturligtvis dessa anhörigas fortsatta relation till en omsorgs verksamhet.

Mammor och pappor har inte alltid samma förhållande vilket visar sig i att man inte är lika aktiva i förhållandet till sin son/dotter och omsorgerna. Oftast

är det mamman som står för den aktiva kontakten, åtminstone bland de äldre anhöriga.

Syskonen i en familj har naturligtvis andra relationer. Det kan betyda att barnen som vuxna kan ha ett mer odramatiskt förhållande till sin handikappade bror eller syster.

Kontakten med gruppboenden

Men anhöriga kan också hämmas i sin kontakt med gruppboenden av det skälet att man är på "bortaplan". Det är en bostad som ägs av kommun eller landsting, och en plats där en personalgrupp med utbildad personal "härskar".

Till detta kommer att det kan vara många anställda i personalgruppen, särskilt om det är en gruppboend med många med ett svårare handikapp. En personalgrupp skiftar också. Personer slutar och nya anställs, utan att det behöver vara något avvikande i detta.

Detta byte av personal gör det svårt för anhöriga att överblicka: vem är i tjänst i personalgruppen och vem ansvarar för familjemedlemmen? Dessutom arbetar personalgruppen på schema, vilket gör det än svårare att veta vem det är som är i tjänst när anhöriga tar kontakt. Detta bidrar till att det blir svårt att skapa en kontakt mellan anhöriga, personen och personalgruppen.

På samma sätt finns det många relationer till anhöriga från gruppboenden. Om fem personer bor där och var och en har föräldrar, syskon och övrig släkt kan det bli många för gruppboenden att hålla kontakt med.

Inbjuder gruppboendens fysiska utformning till att välkomna anhöriga? Finns det fysisk plats för anhöriga att träffa sin son/dotter under personliga förhållanden? Den gamla typen av gruppboend var liten och gav ett begränsat utrymme till anhöriga.

I den nya formen av gruppboend har det fysiska utrymmet blivit större så familjen kan vara för sig själv. Anhöriga får också uppgifter som är mer naturliga i denna form av gruppboend. Genom att det är en mindre lägenhet kan anhöriga gå avsidet och man får möjlighet att engagera sig mer i denna bostad. Man kan exempelvis dricka kaffe eller äta tillsammans under privata former och man kan hänga upp gardiner och tavlor eller hjälpa till med andra praktiska ting.

I ett omsorgsarbete som inriktar sig mot att lämna en avskild omsorgs- verksamhet för att istället knyta an till det ordinarie samhället, får anhöriga en helt ny funktion. Dessa är ju också medborgare med erfarenheter och kunskaper av att skapa en tillvaro för en familj.

Dessa erfarenheter är naturligtvis också av värde för att skapa en tillvaro för personen. På så sätt är de en resurs för personen och för gruppboenden i en strävan efter att finna en bostad, dagliga verksamheter och ett liv på orten under fritid.

Anhörigarbetet i gruppboenden

Grunden för ett gott förhållande till anhöriga är en bred syn på omsorgs- verksamhetens uppgift. När man tidigare hade en snävare och mer individualistisk syn koncentrerade man sig på personen, utan hänsyn till dennes erfarenheter under uppväxt och i dagens livsmiljöer.

Med ett vidgat synsätt uppfattar man betydelsen av personens miljöer och samspelet med dessa. Ser man personen med sina sociala relationer blir det ju

naturligt att arbeta med anhöriga. Deras bidrag till att skapa en tillvaro för personen på orten måste vara grunden för en positiv syn på anhöriga och på familjen. De ses i detta perspektiv mera som en naturlig del av ett omsorgsarbete.

I grunden måste det således finnas en förståelse för anhöriga. Deras reaktioner måste ses som naturliga. Denna respekt understryks av att man som personal får insyn i denna familjs privatliv, såväl genom personen med handikapp som genom dennes anhöriga.

Men denna relation mellan personalgrupp och anhöriga kan störas. "Personkemin" mellan anhöriga och personal kan vara sådan att man inte "hittar" varandra. Istället utvecklas relationer icke konstruktivt och negativt.

Samtidigt behöver personal vara uppmärksam på sina egna reaktioner. Man är ju själv son/dotter! Kanske står man i en relation till sina egna anhöriga på ett sätt som är menligt för ens professionella arbete? Och man kan ju själv vara förälder! Står man själv i en konstruktiv och positiv relation till sin son/dotter?

Den situation som det innebär med många personer i en personalgrupp och många anhöriga till dem som bor i gruppboenden, innebär att man måste organisera detta. Anhöriga skulle enbart behöva hålla kontakt med vissa, inte alla. Ett kaos i dessa relationer ger dem ett negativt innehåll.

För den ur personalgruppen som svarar för kontakten för en viss person är det en grannliga uppgift att vara uppmärksam på vilka de anhöriga är. Familjen och släkten förändras och personal behöver vara medvetna om detta, och därför kunna följa familjens utveckling. En komplicerad situation kan exempelvis uppstå när anhöriga är skilda, och från var sitt håll ställer krav på en nära relation till sonen/dottern. Detta kräver att relationerna till anhöriga "samordnas" så att personen inte drabbas negativt.

Samtidigt finns en tidsdimension i anhörigkontakten. Personalgrupp och anhöriga lär känna varandra, en relation mognar och under tidens lopp växer det fram en ett nära förhållande. Men det är inte något som kan ske ensidigt från gruppboendets sida utan något som växer fram under ömsesidig respekt.

Det finns dock anhöriga som uppfattas som "omöjliga". Man har inte lyckats finna varandra för att etablera en konstruktiv relation mellan personalgruppen och de anhöriga, som skall leda till ett positivt innehåll för personen med handikapp. Istället är det en relation som i personalgruppen skapar en oro och ångest och som bryter sönder ett omsorgsarbete.

Här kan personalgruppen behöva få hjälp från någon utanför gruppboenden. Man behöver få hjälp att förstå den process som pågår. Men det kan också behövas hjälp till att förhålla sig till den anhörige på ett sätt som hindrar att en destruktiv relation skapas mellan gruppboenden och den anhörige.

Detta stöd utifrån kan också bidra till att hantera denna relation så att den inte får negativa konsekvenser. Personen måste kunna leva ett harmoniskt liv i sin bostad. Personal skall kunna lämna tunga och svåra upplevelser i omsorgsarbetet bakom sig när man går hem.

Samtidigt får det inte bli någon "familjeterapi" som personal ägnar sig åt, utan det som bedrivs är ett omsorgsarbete. Detta bedrivs ju i första hand för personerna med handikapp. Det är andra organ som har ansvaret för att bedriva ett familjebehandlande arbete.

Oavsett om relationerna till de anhöriga uppfattas som problematiska eller ej, är anhörigkontakten en uppgift som är komplex. Detta kräver därför mycket av personalgruppen. Det är en uppgift som kräver utbildning, träning och handledning.

ETT HEM OCH EN ARBETSPLATS

Personalrollen

Det har redan nämnts att det mest karaktäristiska med gruppboenden är att den skall vara ett hem för personen med begåvningshandikapp. Men vad är det som karaktäriserar den som en arbetsplats?

Personalen är genom sin person det hjälpmedel som personen med handikapp behöver för att kunna skapa sig en tillvaro. På så sätt blir denna personal oerhört betydelsefull.

Som arbetsplats finns det en stor frihet! Omsorgsarbetet består inte av rutinuppgifter utan beror på vad den enskilde personen just denna dag kommer att vilja ägna sig åt. Detta konstaterande av att det är en fri arbetsplats betyder inte att den präglas av en "låt-gå"-anda eller av slumpmässighet. Personernas intressen och behov är styrande och skall så vara. Men sättet att tillfredsställa dem är många.

Det innebär att detta inte är något lätt definierat eller handfast yrke. Det är svårt att peka ut och förklara innebörden av yrket för den som frågar. Kommentaren till personalen i gruppboenden från personen med handikapp, som uppmanas att gå till sitt arbete, illustrerar situationen: "varför skall jag jobba - det gör ju inte du"!

Finns det då en utbildning för denna omsorgsuppgift? Hur skall man kunna utbilda, fortbilda, för en sådan fri uppgift som till slut har ett personligt innehåll? Finns det goda utbildningar?

Vilken förståelse finns det för detta arbete från dem som vistas utanför gruppboenden? Hur uppfattas detta arbete exempelvis av personal inom särskola och inom dagcenterverksamhet? Hur uppfattar man detta arbete inom andra nivåer av förvaltningen? Hur ser allmänheten på omsorgsarbetet?

Ett hem och en arbetsplats

Föreståndaren har en nyckelroll i att finna en inriktning för omsorgsarbetet. Det är denne som sätter sin prägel på verksamheten. Det krävs erfarenhet och mogenhet för att se att ett omsorgsarbete verkligen handlar om att ge omsorg och service till personer med handikapp.

Om man ser närmare på frågan om "ett hem - en arbetsplats", så finner man att det varierar från plats till plats hur man löst den. Medan vissa gruppboenden präglas av att de är ett hem, präglas andra av att de är en arbetsplats. I ett extremfall är det personerna med handikapp vars intressen som får dominera, i ett annat är det personalens intressen. Att förverkliga detta idealförhållande, att gruppboenden skall vara ett hem och att personalgruppens uppgift är att bidra till att skapa detta hem, kan hindras på flera sätt.

Det ju t.ex. så att gruppboenden inte ägs av dem som har sitt hem där, utan av en kommun eller ett landsting, dvs de som arrangerar och erbjuder omsorgen. Dessa kan ställa krav på att den drivs på ett mer rationellt sätt.

Likaså innebär det att ekonomiska krav kan ställas på hur man arbetar i gruppboenden, exempelvis i hur stor personalgrupp som tillåts, när den är i tjänst etc. Arbetstiderna kan också läggas på så sätt att personalen inte finns i boenden när personerna med handikapp har störst behov av dem, exempelvis under veckoslut eller helger.

Eftersom gruppboenden är en del av omsorgsorganisationen ställs krav på denna att exempelvis arrangera korttidsplatser. Ibland sker detta genom att man upplåter en säng i en gruppboende, vilket ger den karaktär av genomgångshem.

Samtidigt kan den grupp som bor i en gruppboende ändra karaktär. Den kan komma att präglas av personer med sociala eller psykiska tilläggshandikapp. De kan ge upphov till våldshandlingar. Dessa psykiska handikapp kan också ställa krav på "behandling" i boenden, vilket gör att den i mindre grad får funktion av boende.

Omsorgsbehovet hos personerna som bor där kan påverka den metodik man väljer att arbeta med. En gruppboende med personer med ett mera gravt handikapp kan präglas av detta. Kombinationen av att dessa kräver mer personal och att dessa personer inte kan tala, kan leda till att boenden får mer funktion av att vara en arbetsplats. Personalgruppens storlek kan också påverka detta.

Personalgrupper varierar och kan därför välja att arbeta på skilda sätt. Frågan om "hem eller arbetsplats" är nära knuten till den metodik man arbetar med och hur man uppfattar gruppboenden. Det här är något som också kan skifta mellan olika perioder i en gruppboendes "liv". En grupp som arbetat länge, med en öppenhet för personernas behov, kan ha lättare att låta sina egna intressen underordnas personernas.

Den personal som ställer krav på att formalisera arbetet så mycket som möjligt i gruppboenden för att få "besked", "riktlinjer", "hållpunkter" eller "klarhet om uppgifterna i jobbet", kan bidra till att det uppstår ett regelsystem för såväl personal som för personerna. Fel använt kan detta leda till stela och rigida rutiner som motverkar den individualitet och det personliga förhållningssätt som borde präga en gruppboende.

Ett arbete "under ytan"

Samtidigt pågår en stor del av omsorgsarbetet "under ytan". Det konkreta, aktiviteterna som syns, är inte hela jobbet, utan det består till stor del av att registrera och tolka det som sker, för att med på ett medvetet sätt kunna relatera sig som person till dem med handikapp. Det är i denna medvetenhet som det professionella ligger i att arbeta i gruppboende. Men detta arbete "under ytan" syns inte, uppmärksammas inte och belönas därför inte med självklarhet.

För den personal som söker tillfredsställelse i arbetet, är det därför svårt att peka på vad som man åstadkommit under ett arbetspass. Man har ju bara sett till att personen fått uppleva ännu en dag under goda, trygga och tillfredsställande former!

Men är det inte det som just arbetet som personal i en gruppboende består av? Man är till för att personen med handikapp får uppleva ett gott liv och att denne som en del av detta, har ett hem, där han/hon kan känna trygghet och säkerhet och där denne respekteras trots ett handikapp?

Gruppboenden - en del av en normaliseringsprocess

Vid mitten av 40-talet formulerades idén om att personer med handikapp också borde få del av välfärdssamhället. De borde kunna få uppleva ett mer normalt liv. Det var början till en "normaliseringsprocess". Den har nu pågått i ett 40-tal år. Mycket har åstadkommit, mycket finns kvar att göra.

Genom att delta i ett omsorgsarbete som syftar till att det normala livet också skall bli verklighet för personer med begåvningshandikapp, både för de med ett lindrigt som de med ett svårare handikapp, deltar man i ett stimulerande arbete med klara mål. Men man arbetar också med en mycket svår uppgift.

När man verkligen lyckats med ett omsorgsarbete har personen fått en bostad som ser normal ut och som fungerar som ett normalt hem. Han lever också ett så gott liv som handikappet möjliggör!

När omvärlden ser personen i sin bostad, ser man inte den sensation som ligger i att ha åstadkommit detta! Man ser inte alla de svårigheter som ligger i att låta en person med ett mycket komplext handikapp få uppleva en trygg, säker och harmonisk tillvaro, utanför den traditionella institutionen, i det ordinarie samhället.

För personal finns det en svårighet i detta: när allt är normalt och vardagligt, då har man genomfört sin uppgift! Det är så lätt att se bort från allt det omfattande och komplicerade omsorgsarbete som ligger bakom att "ett gott liv" till stor del blivit en verklighet för personen.

De uppgifter och problem som man övervunnit på vägen uppfyller många förväntningar på att "gör ett bra jobb". Men när man börjar närma sig målet och har skapat en god bostad och ett gott hem där personerna trivs, upplevs självklart inte uppgiften längre med samma dramatik.

För utomstående väcker det inte självklart samma uppskattning att se det odramatiska i att en grupp personer med handikapp lever ett gott liv i ett vanligt bostadsområde. Det väcker också frågor över vad det egentligen är för arbete. Det kan se ut som ett arbete i vilket hem som helst! Det är detta som är gruppboendens paradox!

KOMMANDE UTVECKLING

Förändringar inom gruppboenden

En typ av förändring är att den ursprungliga typen av gruppboende vidgats. Idag är de fysiskt större. Man har inte längre ett eget rum utan en egen lägenhet. Detta har otvetydigt inneburit en ökad standard.

Samtidigt ger dessa nya bostäder nya möjligheter för personen med handikapp. Man har nu en egen "lägenhet" för att ta emot vänner och anhöriga. Man har också ett eget hygienutrymme.

Denna vidgning av gruppboenden gäller dock inte enbart materiella frågor. Nya erfarenheter har gjorts och nya kunskaper har kunnat formuleras. Under dessa år har det främst gällt att gruppboenden vidgats till att också kunna ge en god bostad till personer med svårare handikapp.

Omsorgsarbetet har också organiserats på nya sätt. En decentralisering har inneburit att föreståndaren och personalgruppen fått ett ökat inflytande över verksamheten. Det har inte enbart utvecklat personalrollen. Det har också gjort det möjligt att bedriva ett omsorgsarbete i mer nära relation till personerna.

Det finns också förändrade juridiska relationer. Genom 1985 års omsorgslag har personerna fått en större formell roll. De har fått möjlighet att påverka sina omsorger på ett sätt som inte funnits tidigare. Till detta kommer möjligheten att vända sig till länsrätten om det skulle uppstå en tvist kring personens omsorger.

Genom att personerna nu i större utsträckning direkt betalar en del av sin bostad, har också den ekonomiska relationen förändrats.

Exempel finns redan på att personer med handikapp går samman för att köpa eller hyra en gruppboende och att personalgruppen kommer dit för att arbeta i dessa personers egen bostad.

Kommer en förändrad ekonomisk relation mellan personerna och gruppboenden att få konsekvenser för hur livet i gruppboenden utformas?

De dagliga verksamheterna

Genom att personerna i gruppboenden finns i någon form av verksamhet utanför bostaden under dagtid, kommer det som sker där att påverka livet i bostaden.

Skolan kommer att utvecklas i riktning mot att barnen och ungdomarna kommer att finnas med i det ordinarie skolsystemet i större utsträckning än idag.

Också den dagliga verksamheten för vuxna kommer att förändras. Åtminstone kommer de krav som ställs på denna omsorgsform att vara andra än de är idag. Det gäller främst att personer med svåra handikapp kommer att ställa krav på att få tillgång till meningsfulla dagliga verksamheter.

Det borde föra med sig att den dagliga verksamheten förändras. Det är dock inte säkert. Det har visat sig vara svårt att förändra denna omsorgsform. Om de avvisar personer som "inte passar in" kommer uppgiften att ge dessa personer ett gott liv att vältras över på bostaden.

Är man däremot villig att ta sig an också dessa personer kommer nya möjligheter till samarbete att öppna sig.

Nya grupper - nya behov

Till en början var de enbart de med ett lindrigt handikapp som flyttade till omsorger utanför vårdhem. Men allt efter som tiden gått har en förändring skett, så att allt fler med svåra handikapp bor där idag.

Idag är det också en verklighet att samtliga med begåvningshandikapp, som erhåller det i vuxen ålder, har rätt att bo där. Det gäller också personer med barndomspsykos.

Denna utveckling kommer att fortsätta och på ett dramatiskt sätt förändra den grupp som bor i dessa gruppboenden. Konfronterad med nya behov av omsorg behöver gruppboenden utveckla sitt sätt att arbeta på.

Vad som kan komma att minska i omfattning är antalet personer med ett starkt institutionspräglad liv. Allt fler som flyttar till gruppboend har tidigare bott hemma.

Men man kan också tänka sig en utveckling där denna omsorgsverksamhet utvecklar ett samarbete med andra sociala organ i en kommun. Då blir det också andra handikappgrupper, äldre och psykiskt sjuka som kommer att bo i gruppboend. Det kommer inte att bli i samma bostad. Men denna omsorgsform kommer att möta många typer av behov och kommer därför att behöva utveckla sin metodik.

Personalroll under förändring

En konsekvens av att personer med svårare handikapp flyttat till gruppboend är att personalgrupperna blivit större. Det har bl.a. medfört att personal för vissa uppgifter inte får plats i personalrummet. Man måste använda sig av bostaden vid flera tillfällen. Är det rätt och lämpligt att ha personalkonferens i personernas bostad?

Med utvecklingen av gruppboenden har det blivit mer och mer aktuellt att hitta personalutrymmen utanför det egentliga huset.

Utvecklingen av ett nytt synsätt har också aktualiserat förändringar av roller och utbildningar. Med ett så renodlat socialt omsorgsarbete som bedrivs i gruppboend är det då lämpligt att fortfarande tala om personal som vårdare?

Finns det lämpliga utbildningar för det sociala omsorgsarbete som pågår? Är det självklart att vårdutbildningar på vårdlinjer och vårdhögskolor har utbildningar som svarar mot de krav som ställs i omsorgsarbetet som det bedrivs i gruppboenden?

Med ett allt mer utvecklat omsorgsarbete inom gruppboenden kommer föreståndare och personal inte självklart att kunna klara alla uppgifter. Det kan gälla frågor kring personerna eller kring att få en personalgrupp att arbeta på ett riktigt sätt. Det kan också gälla administrativa uppgifter.

Man behöver stöd utifrån. Här behövs konsulter som för kortare eller längre tid stöder, kompletterar eller ersätter personal.

Det kan vara lätt att undervärdera arbetet i gruppboende. Men ett arbete som skall kunna ge kvalitet till det liv personerna lever kräver kompetens. Professionalitet i personalrollen behövs för att ett omsorgsarbete skall kunna pågå med framgång.

Denna professionalitet börjar också finnas i större utsträckning nu när gruppboende inte längre är en nyhet utan har funnits en längre tid. Det finns idag mogen och kompetent personal som kan bidra till ett gott arbete, inte bara i den egna gruppboenden utan också som stöd till andra som står inför att börja sin verksamhet.

Personens inflytande

Personens formella inflytande över sina omsorger har utvecklats. Men än har man inte funnit så stora konsekvenser av det i livet i gruppboenden. Det är dock en punkt där man kan förvänta sig stora förändringar.

Däremot har personerna på ett mera informellt sätt kommit allt mer i fokus i gruppboenden. Och man försöker där finna former för att tillgodose ett inflytande i vardagen.

Det tar sig bl.a. uttryck i att personerna vill ha synpunkter på vem som skall komma att bo där. Och på vem som skall komma för att arbeta där.

Frågan om dessa personers inflytande väcker också nya frågor. Vem skall hjälpa till att föra deras talan när de inte själva kan uttrycka sina synpunkter? Vem skall vara god man och vilken roll kommer denne att ha? Kommer det att finnas någon handikappombudsman?

"People first" är en rörelse som i andra länder samlar personerna med handikapp för att tillsammans uttala sina uppfattningar om viktiga frågor. Kommer en sådan rörelse att finnas också här i landet?

En försmak av detta finns ju redan idag. Det finns några personer med handikapp som offentligt, mycket väl och uttrycksfullt, framfört de uppfattningar som personer med begåvningshandikapp har om dagens omsorgsverksamhet.

Välfärdssamhällets framtid?

Som nämndes inledningsvis är gruppboenden en frukt av utvecklingen av ett välfärdssamhälle. Det har varit en väsentlig del av den samhälleliga förutsättningarna för gruppboenden.

I en diskussion om gruppboendets framtid blir det då naturligt att ställa sig frågan om välfärdssamhällets framtid. Hur kommer det att utformas? Hur kommer stöd och omsorg till medborgare att se ut? Kommer alla medborgare i en framtid att få tillgång till stöd och omsorg? Självklart är frågorna inför en framtid många.

En slutsats är naturligtvis att samhällsutvecklingen kommer att påverka den verksamhet som kommer att pågå i gruppboenden. Det är därför naturligt med en medvetenhet om denna relation. Det krävs också en öppenhet för att kunna bemöta och ta till sig en kommande utveckling.

Ett aktuellt exempel på att förutsättningar för arbetet snabbt kan förändras är att det f.n. finns en utredning om ny lag för omsorgsarbetet.

På samma sätt pågår ett arbete med att lösa upp existerande omsorgsorganisation för att föra dessa uppgifter till primärkommunala organ.

Kommer den privatisering av offentlig verksamhet som man talar om att bli verklighet? Vad får detta i så fall för konsekvenser för personerna och för personal?

Ett tidsperspektiv

Om man ser tillbaks 20 år finner man att det då enbart fanns en mycket vag uppfattning om vad som idag kallas gruppboende.

Har man dessutom arbetat på de vårdhem som togs i bruk under 60-talets sista år måste man konstatera att en dramatisk utveckling ägt rum.

Men också gruppboenden förändras. De som togs i bruk för 5 år sedan känns gammaldags redan idag.

För personerna har den nya formen av gruppboende visat sig vara positiv. Det har inneburit att det finns önskemål om dem i en sådan takt att omsorgsverksamheten inte hinner med att bygga dem.

Man kan inte annat än konstatera att mycket skett under denna korta tid. En helt ny omsorgsform har kommit till och med den helt nya sätt att bedriva ett omsorgsarbete. Med risk för att låta högtidlig skulle man kunna säga att en social revolution ägt rum!

Mot denna bakgrund blir det naturligt att fråga sig vad som kommer att ske under kommande 20 år. Sannolikt kommer lika stora förändringar att äga rum.

Eftersom man inte vet vilka de blir, bör en viktig slutsats bli ett krav på en öppenhet för att kunna ta sig an utvecklingen. Med en vision om hur gruppboenden skulle kunna utvecklas och personernas liv fördjupas, skapas det möjligheter att utnyttja de förutsättningar som finns i en framtid.